

(Teadus)innovatsiooni käänulised rajad

Kalle Kirsimäe

Äsjasel Eesti ettevõtlusauhindade jagamisel sedastas ERRile antud intervjuus aasta ettevõtte ja aasta innovaatori tiitli pälvinud Icosagen Cell Factory juht akadeemik Mart Ustav: „Eestis on liiga vähe teaduslikku innovatsiooni, üleüldse innovatsiooni“. Karm, aga kurvalt adekvaatne hinnang. Väikeriigina peaks meie majandus üha suunatumalt liikuma paindliku ja teadusmahuka ettevõtluse poole, aga edulood on paraku üksikud.

Innovatsioonil on mitmesugused avaldumisvormid, kuid lihtsalt öeldes on see uut moodi tegemine. Suurtel väljakujunenud majandusturgudel või teadusmaastikul on pea võimatu konkureerida millegi muuga kui uute ja paremate ideedega. Paradoksaalselt ongi teadus oma ürgolemuselt innovatiivne – eesmärgistatud millegi uue teada saamisele ja/või uutmoodi tegemisele. Paraku on ilmne, et teadusmõõdikute tabelites ülespoole rühkiva teadusega ei käi samas tempos Eesti teadusmahuka ettevõtluse arenemine. Lõhe teadustemplite ja ettevõtete vahel ei taha vaatamata püüdlustele kuidagi kahaneda.

Võimalikke põhjuseid on mitu ja ettearvatult ei ole ükski neist kiiresti lahendatav. Ühelt poolt on ülimalt projektikeskseks lihvitud Eesti teadusrahastus (millest siin rubriigis [kirjutas](#) hiljuti akadeemik Ülo Niinemets) viinud selleni, et tihedas konkurentsisis maailma tippteadusesse pürgiva teadlaskonna uurimistöö kaugeneb üha enam ettevõtjate tihti üsna lihtsatest probleemidest. Mõne erandiga ei jõua valdav osa Eestis tehtavast huvitavast teadusest mitte kunagi teadusmahuka ettevõtluseni. Enamasti mitte seetõttu, et sellist mõtet ei oleks, aga tee rakendusteni on vaearikas ja võib kesta aastakümneid.

Samal ajal on endiselt vaja püsida akadeemilises tippkonkurentsisis ning niigi pingelise töö- ja puhkeaja seaduse norme eirava uurimistöö kõrvalt rakenduste maailma sukeldumine oleks suur ülesanne. Pealegi on selle tulemused ja oodatav tulu ähmases kauguses. Veelgi enam, akadeemilise „võidujooksu“ rajalt pikemaks ajaks kõrvale astumine tähendab paljudel juhtudel, et tagasipöördumine ei ole võimalik või toimuks valusate ohverduste hinnaga. Tundub, et tänastes teadusele seatud ootustes ongi see ehk hamletlik valikute (või pigem otsustamatuse) küsimus: akadeemiline või rakenduslik karjäär, millele otsesõnu vihjas Mart Ustav.

Teisalt ei saa näpuga näidata ainult teadlastele, justkui nad ei sooviks oma elevandiluust torni mugavustsoonist väljuda. Eestis on paraku ka vähe ettevõteteid, mis on valmis riskima investeringutega laboris aretatud innovatsioonilise idee elluviimiseks. Üsna kindel, et vähemalt esimesed katsetused sellel teel on määratud läbikukkumisele. Kuni selleni välja, et tuleb laborisse tagasi minna ja kõike otsast alustada.

Miks peaksidki ettevõtjad niigi keerulises ja kalli laenurahaga majanduskeskkonnas võtma raskesti hinnatavaid riske? Palju mõistlikum tundub osta sisse juba valmispaketina müüdav tehnoloogia või piirduda allhankija rutiinse rolliga. Selles valguses on märgiline mitmete riiklikest ja Euroopa Liidu

vahenditest rahastavate innovatsiooniprojektidele toetusmeetmete alakasutus. „Liiga vähe“ ja „liiga keeruline“ on kõige sagedamini kõlav kriitika ja tuleb ainult tunnustada selle tee ette võtnuid.

Paljuski pärsvivad teadussiiret mõlemapoolsed liiga kõrged ootused. Näib anekdootlik, aga sageli kõlab ettevõtjate ja teadlaste kohtumisel dialoog: „Mul on siin selline asi. Mis sellest teha saab?“ – „Aga mida tahad teha?“. Mõistetavalt ei oska ükski teadlane ilma lähemalt süüvimata ja uurimata midagi öelda, aga teisalt ei ole Eesti ettevõtted valmis ootama ja toetama aastatepikkust uurimistööd, mis ei pruugi kusagile jõuda.

Siiski ei tundu olukord Eesti teadusmahuka innovatsiooni lainel lootusetu, sest lähiaastatel lähevad suure hooga käima üha laieneva teadmistiirde lõhe täitmiseks nii rakendusuuringute keskuse loomine ja mitmed teadusarendustegevust toetavad programmid, alates õiglase ülemineku fondist (ÕÜF), temaatilistest teadus- ja arendustegevuse programmidest (TemTA) kuni teadus-, arendus- ja innovatsioonitegevuste tulemuste rakendamise programmi (RITA+). Rakendusuuringute keskus tundub lõpuni ebaselge funktsiooniga üksuse juurde tekitamisena olukorras, kus ei kasutata ülikoolide ja teiste teadusarendusasutuste võimekust, aga siiski on kõigi teiste nimetatud programmide ühine nimetaja jõuline ettevõtlusele sihitatud teadusmahuka innovatsiooni toetamine. Loodetavasti jõuavad paljud nendes programmides tekkivad ideed laboritest ellu ja kümmeaasta pärast on põhjust ehk samal ettevõtlusauhindade konkursi tribüünil tõdeda: „Eestis on rõõmustavalt palju teaduslikku innovatsiooni, üleüldse innovatsiooni“.

[Ilmunud ajalehes Postimees 11. novembril 2023](#)